

<https://doi.org/10.15407/uhj2023.03.197>
УДК 303.423:001.8

ГЕНЕАЛОГІЯ РОДУ ОРЛИКІВ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ Я. ТОКАРЖЕВСЬКОГО-КАРАШЕВИЧА

Мета публікації полягає у введенні до широкого наукового обігу генеалогічно-історичних праць, архівної спадщини Я. Токаржевського-Карашевича. **Методологія** заснована на використанні загальнонаукових методів. **Наукова новизна** полягає у розкритті значення праць Я. Токаржевського-Карашевича у розвитку історіографії історії України XVII—XVIII ст. і окресленні напрямів подальшого вивчення спадщини цього вченого. **Висновки.** Я. Токаржевський-Карашевич зробив суттєвий і поки що недостатньо вивчений внесок у розвиток досліджень історії держави і права України, історії міжнародних відносин та генеалогії. На особливу увагу заслуговують його архівні фонди, в яких можуть знаходитися неопубліковані праці вченого. Про їх значення свідчать опубліковані уривки та згадки автора.

Ключові слова: українська еміграція, закордонні українські архівні фонди, генеалогія, біографістика, історія міжнародних відносин.

Діяльність та праці Я. Токаржевського-Карашевича (1885—1954 рр.), українського дипломата і вченого, привертає увагу сучасних дослідників. Насамперед предметом розгляду стали загальна оцінка його діяльності [1, 3, 4, 8, 9, 11, 12, 15, 16, 23] та його дипломатична діяльність [5—7, 10, 13, 17]. Офіційні дипломатичні документи УНР, включно з урядом УНР в екзилі, частково представлено в архівосховищах України. Окремі з них, зокрема, пов'язані з діяльністю Я. Токаржевського-Карашевича, нині опубліковані або оприлюднені в мережі Інтернет.

Наукова діяльність Я. Токаржевського-Карашевича допоки стала предметом лише однієї невеликої розвідки, яку слід розглядати лише як постанов-

Цитування: Генеалогія роду Орликів у наукових дослідженнях Я. Токаржевського-Карашевича (вступна стаття й публікація О. Кресіна). *Український історичний журнал*. 2023. № 3 (570). С. 197—215. <https://doi.org/10.15407/uhj2023.03.197>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ISSN 0130-5247. Український історичний журнал. 2023. № 3 (570)

ку питання [2]. Вважаємо, що його опубліковані та неопубліковані праці заслуговують на монографічне дослідження. Зокрема, це дослідження з історії держави і права України, історії міжнародних відносин та генеалогії. Фонди Я. Токаржевського-Карашевича розкидано по кількох архівосховищах США. Найбільший обсяг його документів і рукописів, вірогідно, має Український науковий інститут Гарвардського університету, окремий фонд зберігається у Бібліотеці-архіві НТШ у Нью-Йорку, окремі важливі документи є у Колумбійському університеті в Нью-Йорку. Припускаємо, що багато документів мало зберегтися в архіві журналу «Визвольний шлях» у Лондоні. Тобто, існує широке поле для дослідників наукового доробку цього вченого.

Я. Токаржевський-Карашевич серед іншого захоплювався генеалогією і біографіями І. Мазепи та діячів його часу. Ці зацікавлення відображені у кількох публікаціях автора [18—20, 22]. Безумовно, найвагомим внеском Я. Токаржевського-Карашевича у дослідження цього періоду стала підготовка до друку першого тому «Діярія» гетьмана П. Орлика з цінною передмовою джерелознавчого, історіографічного та біографічного характеру, а також докладними примітками [14]. Вчений планував публікацію «Діярія» у п'яти томах, з доданням шостого тому, де було б наведено генеалогію і біографію П. Орлика, документи і покажчики [22].

Серед документів Я. Токаржевського-Карашевича, що зберігаються у Бібліотеці-архіві НТШ у Нью-Йорку, знаходяться рукопис статті «Рід Орликів з Лазиськ», машинопис статті «До історії роду Орликів» з рукописними правками автора, пізніше опублікованої у журналі «Визвольний шлях» (1952, кн. 9/60), і така само машинописна з рукописними правками «Родовідна таблиця Орликів (Свойшинів-Змерзликів)». Рукописна праця «Рід Орликів з Лазиськ» має самостійне значення. Вона лише в окремих фрагментах співпадає з щойно згаданою опублікованою статтею. Рукопис більший за обсягом, має 46 приміток (у статті — лише 10, й бібліографічна інформація подана не в оригіналі, а у перекладі українською мовою), містить дві генеалогічні таблиці, відсутні у статті. Праці відрізняються і за стилем: текст рукопису пропонує інформацію докладно, але довідково, при цьому частина приміток також докладна і містить цитати з маловідомих джерел, а опублікована стаття є більш описовою, примітки в ній короткі й менш інформативні. Але в опублікованій статті є невеликий історіографічний вступ та опубліковано малюнки гербів, які мали представники роду Орликів. Машинопис статті «До історії роду Орликів» з правками автора не представляє самостійного інтересу і практично дослівно відповідає опублікованій у 1952 р. статті. Машинописна «Родовідна таблиця Орликів (Свойшинів-Змерзликів)» частково відповідає додатку до статті 1952 р. Тож для публікації було обрано рукопис Я. Токаржевського-Карашевича «Рід Орликів з Лазиськ» та додаток до його опублікованої статті «До історії роду Орликів», що мав окремий підзаголовок «Родовід Орликів (Свойшинів-Змерзликів)», зміст якого доповнено на основі машинописного документа «Родовідна таблиця Орликів (Свойшинів-Змерзликів)». При публікації збережено авторську лексику й орфографію, а пунктуацію адаптовано для кращого розуміння тексту.

REFERENCES / СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Bilyk, O. Sche pro kniazia I. Tokarzhevskoho-Karashevycha. *Svoboda* (New-Jersey). 2006. 20 Jan. [in Ukrainian].
[Білик О. Ще про князя І. Токаржевського-Карашевича. *Свобода* (Нью-Джерсі). 20 січня 2006].
2. Budim, L., Vizniuk V. Naukova diialnist uchenoho-podolianyna I. Tokarzhevskoho-Karashevycha. *Duhovni vytoky Podillia: naukovtsi v istorii kraiu*. Khmelnytskyi, 2015. P. 232-236. [in Ukrainian].
[Будім Л., Візнюк В. Наукова діяльність ученого-подолянина І. Токаржевського-Карашевича. *Духовні витoki Поділля: науковці в історії краю*: мат-ли V всеукр. наук.-практ. конф. 2015. 23 квіт. Хмельницький, 2015. С. 232—236.
3. Burim, D. Z zhyttia ukrainskoi emihratsii v Evropi: Lysty Dm. Doroshenka do Jana Tokarzhevskoho-Karashevycha to Oksany Tokarzhevskoi-Karashevych. *Naukovi zapysky: Zbirnyk prats molodyh vchenykh ta aspirantiv*. 2011. 23: 338-344 [in Ukrainian].
[Бурім Д. З життя української еміграції в Європі: Листи Дм. Дорошенка до Яна Токаржевського-Карашевича та Оксани Токаржевської-Карашевич. *Наукові записки: Збірник праць молодих вчених та аспірантів*. 2011. Т. 23. С. 338—344.
4. Vynnychenko, I. Ukrain'skyi lytsar lytovskoho rodu. *Uriadovy kurier*. 2014. 29 Nov. [in Ukrainian].
[Винниченко І. Український лицар литовського роду. *Урядовий кур'єр*. 2014. 29 листоп.].
5. Halatur, V.V. Diplomatychna diialnist podolianyna I. Tokarzhevskoho-Karashevycha. *Khmelnytski kraeznavchi studii: naukovo-kraeznavchiy zbirnyk*. 2015. Iss. 4. P. 28-40. [in Ukrainian].
[Галатир В. В. Дипломатична діяльність подолянина І. Токаржевського-Карашевича. *Хмельницькі краєзнавчі студії*: наук.-краєзнав. зб. 2015. Вип. 4. С. 28—40.
6. Halatur, V. Rol J. Tokarzhevskoho-Karashevycha v mizhnarodnyh vidnosynah schodo vidnovlennia derzhavnosti v Ukraini u 1922—1924 rr. *Tравневі studii: istoriia, mizhnarodni vidnosyny*: Zbirnyk materialiv mizhnarodnoi naukovoi konferentsii / Ed. By Yu. T. Temirov. Vinnytsia: DonNU imeni Vasylia Stusa, 2020. Iss. 5. P. 172-175. [in Ukrainian]
[Галатир В. Роль Я. Токаржевського-Карашевича в міжнародних відносинах щодо відновлення державності в Україні у 1922—1924 рр. *Травневі студії: історія, міжнародні відносини*: зб. мат-лів Міжнар. наук. конф. «Травневі студії 2020: історія, міжнародні відносини». 2020. Вип. 5. С. 172—175.
7. Halatur, V. Ukrain'skyi diplomat Jan-Stefan-Mar'ian Tokarzhevskiy-Karashevych: pershi kroky na shliahu evropeizatsii Ukrainy. *Zovnishni spravy*. 2019. No. 4—5. P. 24-29. [in Ukrainian]
[Галатир В. Український дипломат Ян-Стефан-Мар'ян Токаржевський-Карашевич: перші кроки на шляху європеїзації України. *Зовнішні справи*. 2019. № 4—5. С. 24—29.
8. Halatur, V.V. Pohodzhennia rodu ta "ukrainskyi period" zhyttia i diialnosti I. Tokarzhevskoho-Karashevycha. *Litopys Khmelnychchyny-2015: kraeznavchiy zbirnyk*. 2015. P. 187-194. [in Ukrainian].
[Галатир В.В. Походження роду та «український період» життя й діяльності І. Токаржевського-Карашевича. *Літопис Хмельниччини-2015: краєзнавчий збірник*. 2015. С. 187—194.
9. Halatur, V.V. Rodynniy arhiv dvorian Tokarzhevskiyh-Karashevychiv. *Arhivistyka: teoriia, metodyka, praktyka*: materialy druhoi mizhnarodno-praktychnoi konferentsii. 2021. Kamianets-Podil's'kyi, 2021. P. 48-52. [in Ukrainian]
[Галатир В.В. Родинний архів дворян Токаржевських-Карашевичів. *Архівістика: теорія, методика, практика*: мат-ли Другої міжнар. наук.-практ. конф. 2021, 22—23 квітня. Кам'янець-Подільський, 2021. С. 48—52.
10. Hospodyn, A. Try vyznachni diplomaty: hraf M. Tyshkevych, kniaz I. Tokarzhevskiy-Karashevych i baron M. Vasylko. Vinnipeg, 1989. 40 p. [in Ukrainian].

- [Господин А. Три визначні дипломати: граф М. Тишкевич, князь І. Токаржевський-Карашевич і барон М. Василько. Вінніпег, 1989. 40 с.].
11. Hoshovskyi, V. Lytsar ukrainiskoi knyhy. *Lytsar pratsi i obov'iazku: Zbirnyk, prysviachenyi ramiati prof. O. Lototskoho-Bilousenka*. Toronto-New York, 1983 [in Ukrainian].
[Гошовський Б. Лицар української книги. *Лицар праці і обов'язку: Збірник, присвячений пам'яті проф. О. Лотоцького-Білоусенка*. Торонто—Нью-Йорк, 1983].
 12. Djura, M. Jan Tokarzhevskiyi-Karashevych — lytsar hrystyianskykh ordeniv. *Hileia*. 2017. Iss. 120. P. 32-40. [in Ukrainian].
[Джура М. Ян Токаржевський-Карашевич — лицар Християнських орденів. *Гілея*. 2017. Вип. 120. С. 32—40.
 13. Djura, M.Z. Jan Tokarzhevskiyi-Karashevych — polityk i diplomat doby natsionalno-vyzvolnyh zmahaniuk ukrainiskoho narodu za derzhavnu nezalezhnist v pershii polovyni 20 stolittia. *Hileia*. 2017. Iss. 118. P. 307-312. [in Ukrainian].
[Джура М.З. Ян Токаржевський-Карашевич — політик і дипломат доби національно-визвольних змагань українського народу за державну незалежність в першій половині ХХ століття. *Гілея*. 2017. Вип. 118. С. 307—312.
 14. Diiarii hetmana Pylypa Orlyka. Opratsiuvav dlia druku Jan iz Tokar Tokarzhevskiyi Karashevych. Warsaw, 1936. 189 p. [in Ukrainian]
[Діярії гетьмана Пилипа Орлика. Опрацював для друку Ян із Токар Токаржевський Карашевич. Варшава, 1936. Праці Укр. наук. ін-ту. Т. XVII. Серія історична, кн. 3. 189 с.
 15. Kuras, H. Diplomat, istoryk, patriot (Ivan Tokarzhevskiyi-Karashevych). *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia": Istorychni nauky*. 2007. Iss. 9. P. 184-190. [in Ukrainian].
[Курас Г. Дипломат, історик, патріот (Іван Токаржевський-Карашевич). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки*. Вип. 9: мат-ли 2-ї міжн. Наук. конф. «Українська діаспора: проблеми дослідження». 2007. С. 184—190.
 16. Kuras, H. Kniaz — z Ukrainoiu v sertsii do 12-richchia z dnia narodzhennia I. Tokarzhevskoho-Karashevycha. *“Ja dumav, iaki temi byly b tsikavi...”: pratsi Hryhoriia Kurasa, spohady i materialy pro ukrainiskoho istoryka / Comp. by V.M. Boiko, T.P. Demchenko, I.Ia. Kahanova*. Chernihiv, 2010. P. 18-21. [in Ukrainian]
[Курас Г. Князь — з Україною в серці: до 12-річчя з дня народження І. Токаржевського-Карашевича. «Я думав, які теми були б цікаві...»: праці Григорія Кураса, спогади і матеріали про українського історика. Упоряд. В.М. Бойко, Т.П. Демченко, І.Я. Каганова. Чернігів, 2010. С. 18—21].
 17. Makvei, A. Sviata Stolytsia i Ukraina. Diplomatychne poserednytstvo kniazia Tokarzhevskoho-Karashevycha. *Postup (Vinnipeg)*. 2008. 9 March. P. 7, 12, 14. [in Ukrainian]
[Маквей А. Свята Столиця й Україна. Дипломатичне посередництво Князя Токаржевського-Карашевича. *Поступ* (Вінніпег). 9 березня 2008. С. 7, 12, 14.
 18. Tokarzhevskiyi-Karashevych, J. Bii pid Poltavoiu: istorychni fon. *Vyzvolnyi shliab*. 1954. No. 9. P. 54-63. No. 10. P. 55-63. [in Ukrainian].
[Токаржевський-Карашевич Я. Бій під Полтавою: історичний фон. *Визвольний шлях*. 1954. № 9. С. 54—63. № 10. С. 55—63.
 19. Tokarzhevskiyi-Karashevych, J. Hetman Mazepa — kniaz Sviaschennoi Rymaskoi imperii. *Vyzvolnyi shliab*. 1953. No. 7. P. 27-31. [in Ukrainian].
[Токаржевський-Карашевич Я. Гетьман Мазепа — Князь Священної Римської імперії. *Визвольний шлях*. 1953. № 7. С. 27—31.
 20. Tokarzhevskiyi-Karashevych, J. Zhinky v zhytti Mazepy. *Vyzvolnyi shliab*. 1954. No. 6. P. 43-54. No. 7. P. 50-57. No. 8. P. 49-57. [in Ukrainian].
[Токаржевський-Карашевич Я. Жінки в житті Мазеви. *Визвольний шлях*. 1954. № 6. С. 43—54. № 7. С. 50—57. № 8. С. 49—57.

21. Tokarzhevskiy-Karashevych, J. Perednova. *Diiarii hetmana Pylypa Orlyka*. Opratsiuvav dlia druku Jan iz Tokar Tokarzhevskiy Karashevych. Warsaw, 1936. [in Ukrainian] [Токаржевський-Карашевич Я. Передмова. *Діярії гетьмана Пилипа Орлика*. Опрацював для друку Ян із Токар Токаржевський Карашевич. Варшава, 1936].
22. Tokarzhevskiy-Karashevych, J. Pohodzennia i herb hetmana Mazeryu. *Mazepa: zbirnyk*. Vol. 1. Warsaw, 1938. P. 53-67. [in Ukrainian] [Токаржевський-Карашевич Я. Походження і герб гетьмана Мазепи. *Мазепа: Збірник*. Т. 1. Варшава, 1938. С. 53—67.
23. Shvydkyi, V.P. Tokarzhevskiy-Karashevych Jan. *Entsyklopediia istorii Ukrainy: u 10 t*. Kyiv, 2013. Vol. 10. P. 115-116. [in Ukrainian] [Швидкий В.П. Токаржевський-Карашевич Ян. *Енциклопедія історії України: у 10 т*. Київ, 2013. Т. 10 : Т — Я. С. 115—116.

Надійшла / Received 27.02.2023

Олексій КРЕСІН

доктор юридичних наук, професор,

член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права,

завідувач Центру порівняльного правознавства,

Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України (Київ, Україна)

okresin@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4016-6596>

Oleksiy KRESIN

Doctor of Legal Sciences (Dr. Hab.), Professor,

Associated Member of IACL,

Head at Comparative Jurisprudence Centre,

V.M. Koretskyi Institute of State and Law NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

okresin@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4016-6596>

* * *

ЯН ТОКАРЖЕВСЬКИЙ-КАРАШЕВИЧ

РІД ОРИКІВ З ЛАЗИСЬК

**Підготовка до публікації й упорядкування О. Кресіна
за участі М. Траттнер і Я. Міспелаєре**

Українських істориків походження гетьмана Пилипа Орлика досі зовсім не цікавило, у російській геральдичній літературі не знаходимо рішуче нічого, а відомості, подані у польських гербовниках, є дуже неповними й непов'язаними, а часом навіть протирічними. У чеських та німецьких авторів цих відомостей більше, але і вони були більш-менш точно опрацьовані лише для так званої чесько-шлезької лінії цього роду.

Тому вважаємо за необхідне скласти, так би мовити, схему тих евентуальних розшуків, які дадуть змогу встановити точно історію предків одного з найвидатніших борців за самостійне і державне існування Українського народу. Самий побіжний перегляд відомої нам ріжномовної літератури, що належить до цієї теми, переконує нас, що початок цього роду дійсно, як казали давні геральдики, «зникає в темряві далеких віків», і старанні розшуки заведуть нас напевно до початку XII століття, а може й ще далі.

Про найближчу родину гетьмана відомо лише, що його батько називався Степаном¹. Ніде гетьман не говорить про своїх ближчих предків, а з дальших згадує лише Станислава з Лазиськ Орлика і його жінку Катерину Коморовську, похованих у Кракові у Церкві Пресвятої Трійці.

У книжці І. Борщака (Великий Мазепинець Григорій Орлик) говориться про подану гетьманичем у 1747 р. до французьких установ родословну з п'яти поколінь, де крім батька він називає діда Степана, прадіда також Степана та прапрадіда Яна Христофора, і згадує що першим йому відомим предком його роду був Станислав, що жив у 1121 р. На цьому безпосередні відомості кінчаються.

У польських гербовниках Окольського, Папроцького, Несецького, Чарнецького, Бонєцького і гр. Уруського² знаходимо майже непов'язаних з собою ріжних Орликів, Орлицьких та Орликівських, як згодом мали себе називати члени цього роду. Всі вони значаться з гербом «Новина-Золотогомільчик»³ себто: у блакитному полі (по маршалковському спискові 1461 р. — у червоному?) золоте (часом срібне або залізне) вухо від котла (або підкова), повернене кінцями до гори, а закругленням у долину, а над ним срібний меч з золотим держакком. У шоломі над короною урізана у коліні нога опанцирена, острогою звернена у ліво.

Найдавнішим Орликом, про якого згадує польська література⁴, є Микола, у 1470 р. пан на Лазиськах⁵, у Стрілецькому повіті на Шлезьку не далеко від Кракова. З того часу Орлики «пишуться» з Лазиськ (de Laziska), заховуючи цю назву, згідно з загальним звичаєм, як спогад про первісну колиску свого роду в Польщі.

Невідомо нам чи були вони галуззю старовинного роду Новин, який, на думку проф. А. Малецького⁶, був одним з найстарших польських родів, чи були лише прийняті польськими Новинами до родової і гербової спільноти. Як одно,

¹ Гетьман подорожував по Німеччині як Стефансон.

² Okolski: Orbis Polonus. 2 t. 294.

Paprocki: Herby.

Niesiecki: Herbarz Polski: 7 t. 128. 10 t.

Czarnecki: Herbarz wedlug Niesieckiego.

Boniecki: Herbarz Polski.

Hr. Uruski: Rodzina. T. 12. 380-381.

³ Piekosinski: Herold Polski.

⁴ J. Dlugosz: Liber beneficiorum. Помилково сказано «герба Нечуя».

⁵ Є 24 місцевості цієї назви, розкинутих по польській етнографічній території. Для нас цікаві лише Лазиська у князівстві Опольському, під Великими Стрільцями, на Шлезьку, недалеко від Кракова.

⁶ Malecki: Studya Heraldyczne. 2 t. 1890 (Kodeks Wielkopolski № 699).

так і друге дуже можливе, бо рід цей, відомий вже від XIII⁷ як магнатський і досить численний, мав з того часу велику посілість у Крижтопорах під Краковом і тісний зв'язок з ним міг давати ново прибулим до цього краю низку вигід.

Коли гадати, що Пилип Орлик був добре ознайомлений з історією свого роду і що він не помилявся, кажучи⁸ своєму чеському родичові баронові Петрові Леопольдові Орликові, що його предок під час гуситської війни прибув з Чехії до Польщі, що зрештою його співбесідник підтвердив, то виходить, що давніх предків Орликів слід шукати у Чехії, а приналежність їх до роду Нови-на є, дійсно, пізнішою і може випадковою.

У відомим геральдичним збірнику гр. Ю. Островського⁹ подані малюнки гербів Орликів і помітка, що це є відміни герба Новина родини Орликів з Лазиськ у Краківському в XVI, осілої на Шлезьку у XVIII в., що, здавалося, протирічить вище згаданому, коли не відноситься виключно до тої галузі баронів і графів Орликів, про знайомство з якими гетьман згадує підчас свого перебування у Вроцлаві, і з якими [з] того часу як він, так і його родина заховали тісні стосунки¹⁰.

Що вони вважали себе за родичів одного походження, свідчать не тільки згадані вище сторінки гетьманового Діярія, але і посвідка, видана 12 лютого 1748 р. Карлом Франціском Олександром, гетьманичові Григорові Петрові, яка знаходиться в Архиві Французького Мін. Зак. Спр. у Парижі¹¹.

⁷ Malecki, op. cit. Niesiecki, op. cit. Piekosinski: Rycerstwo Polskie Wiekow Srednich.

⁸ «Діярій» т. I, стор. 32.

⁹ Jul. Hr. Ostrowski. Księga Herbowa str. 243, 412.

¹⁰ Орлики чеські та їх родичі Менніхи допомагають родині гетьмана під час їх перебування на Шлезьку і у Польщі, переписуються з Григором Петром, а потім піклуються могилою гетьмана в Яссах.

¹¹ Архив Франц. Мін. З. С. Correspondance Politique. Archive 241. Fo[lio] 16. Copie. 12. Fevrier 1748. Certificat pour M. Orlick. Vienne. Je soussigné fais savoir par le présent écrit à tous en général et en particulier à ceux à qui il appartient, qu'en conformité d'une confirmation de mes patentes, dont j'ai l'original entre les mains donné par l'Empereur Ferdinand à Vienne le 12 Juillet l'an 1624, je descends d'une fort ancienne famille de Pologne, laquelle s'est transportée en Silesie et en Mahre, ici elle s'est établie; et que la famille de la quelle descend Monsieur le Conte d'Orlick, presentement Brigadier des armées du Roi de France et colonel d'un Regiment d'Infanterie appelé Roial Pologne, est la même, et par conséquent qu'il a les mêmes liaisons de sang et les mêmes armes que moi. J'ai voulu par cet écrit attester que c'est ainsi et pas autrement: je le fais foi de gentilhomme, et pour rendre mon certificat plus authentique, je l'ai signé de ma main et j'ai fait apposer mon cachet de famille. Fait au Chateau de Schönstein. Le 12 Fevrier l'an 1748. Signe: C.F.A. Orlik, Fhr De Laziska. (переклад упоряд.: Сертифікат для пана Орлика. Я, [той, який] підписав, доводжу до відома через цей документ усім загалом і особливо тим, кого це стосується, що, як це підтверджується справжніми дипломами, оригіналами яких я маю на руках, наданими імператором Фердинандом у Відні 12 липня 1624 року, я походжу з дуже давнього роду з Польщі, який переїхав до Сілезії і Моравії, і тут обляштувався; і що родина, з якої походить пан граф Орлик, який нині є бригадним генералом армії французького короля і полковником піхотного Королівського польського полку, є та сама, і як наслідок він має ті самі кровні зв'язки і герб, що і я. Цим документом я підтверджую, що це саме так, а не інакше: я підтверджую це як шляхтич, і для надання моєму сертифікату більшої автентич-

Як у цій посвідці, так і в Імператорській Грамоті з 12 липня 1624 р.¹², затверджуючій давню баронську гідність Священної Римської Імперії, приписується предкам чеських Орликів польське походження.

Колиж звернемося до чеської та німецької літератури, що відноситься до питань, [що] нас цікавлять, знаходимо досить багато деталей, що, здавалося, підтверджують твердження гетьмана, та досить добре опрацьовану генеалогію чеських Орликів від початку XV в. аж до їх вигаснення на початку XIX в.¹³

Так само досить відомостей знаходимо і про ті лінії, що осіли у Німеччині та почали писати своє прізвище фон Орлік (v. Orlich)¹⁴.

Правда, необійшлося і там без помилок і протиріччя, але де які з них, що можуть мати значіння і для білорусько-української галузі цього роду, попробуємо самі усунути.

Досить детально родовід баронів і графів фон Орлік і Лазиська опрацював Християн д'Ельверт у німецькій часописі «Нотіценблят», що друкувалася у Брні¹⁵, згадуючи лише, що старшим (правдоподібно) братом першого пращура, що з Польщі виїхав у XVI в., був Ян Христофор.

ности я підписав його власною рукою і додав до нього печатку мого роду. Діялося у замку Шьонитайн. 12 лютого 1748 р. Підписано: К.Ф.О. Орлік, граф Де Лазіска).

¹² У Відні в Державному Архиві Bundeskanzler amt: Gratialregistratur (ehimals Adelsarchiv): Originals diplom-konzepte: "Baronatus, per Io. Christophoro, Nicolas, Andrea, Samuele et Stanislao Orlick fratribus, cum Denominatione Baronis à Lazischka 12 Julij 1624". (переклад упоряд.: "Барон, через Я. [Яна] Христофора, Ніколаса, Андре, братів Самуеля і Станіслава Орлика, з титулом Барон Лазіска 12 липня 1624").

¹³ Чеський Енциклопедичний Словник виданн. Й. Отто. Прага, 1903. Т. XVIII. 840. Hellbach. Adelslexikon 1826. II. 181. Leupold Österr. Adelsarchiv 1789. I. 508-521. Sinapi. Schles. Adel 1728. II. 390. Hübner. Genealog. Tabellen: 1728. № 963. J. Pilnaček: Staromoravski rodove. 1926 стр. 474.

¹⁴ Grosses Universal-Lexicon виданн. J.H. Sedler, 1740. XXV. 1953. Н. Freiherr v. Egloffsterni, Kaiser Wilhelm I und Leopold v. Orlich, 1904. 3—4. Обидві ці річі цитує п. Б. Крупницький: Гетьман П. Орлік. 1937. 5.

¹⁵ Notizen. Blatt der K.K. mährisch-schlesischen Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaus der Natur und Landeskunde, Brno 1869. № 6, де перераховані джерела, зазначені у прим. 13. Завдяки п. В. Буймистрову мав я змогу зазнайомитися з документом, що знаходиться у Брні у Земському Архиві і прислужив запевне д'Ельверту для складення своєї валізки, в офіційній копії надісланий 4 березня 1938. Є це детальний родовід силезьких Орликів, на початку якого сказано: Dieses Geschlecht stammt aus Böhmen und hat sich sodann auch in Mähren und Schlesien verbreitet. Das Stamm haus soll das Schlots Orlik nach Ballins Miszellen sein, den Bei nahmen Laziska aber fürht es von dem Schlosse Laziska in Fürstentum Oppeln in Schlesien (Genealogisches Handbuch 1802). Nach anderen Schriftstellern soll es schon im 8 Jahrhundert in Böhmen geblüht... Hierauf machte sich nu 10:ten Jarh. eine Branche in Polen ansässig welche von einer daselbst erworbenen Besizung den Beinamen Laziska führte. (переклад упоряд.: Цей рід походить з Богемії і з того часу також поширився в Моравії та Силезії. Згідно з працею Балліна «Miszellen», осередком роду мав бути замок Орлік, але прізвище Лазіска походить від замку Лазіска в Опольському князівстві у Силезії (Genealogisches Handbuch 1802). Згідно з іншими авторами, рід процвітає в Богемії вже у VIII ст. ... Потім, у X столітті, в Польщі утвердилася галузь [цього роду], що отримала прізвисько Лазіска від придбаного там маєтку).

Так само цитований Гербовник графа Уруського: Rodzina виразно каже, що Станислав Орлик з Лазиськ, Лицар Єрусалимського Ордену, та Катерина з Коморовських мали двох синів: Яна, жупника руського 1559, підчашника сандомирського 1571, і Станислава, жупника руського 1553, старосту барського 1554 — про якого знаєм, що виїхав до Чехії та Австрії.

Цьому основоположнику чеських Орликів, який, як вірний охронник (слово нечітке. — *упоряд.*) Архикнязя Максиміліяна Австрійського, якому не вдалося у 1587 здобути польський трон, виемігрував з Польщі до Австрії і Моравії, д'Ельверт приписує ім'я Володислав, тоді коли у Грамоті Імператора Фердинанда II з 1624 він називається Станиславом, а в гербовнику Гаухе¹⁶ — Степаном. У д'Ельверта це запевне помилка, бо грамота, видана синам, не могла помилково подати імені їх батька, про якого заслуги для імператорського австрійського дому і імперії висловлюються з признанням; щож до імені Степан, можна гадати що або воно було другим іменем, або будучи потім родинним іменем Орликів, було автоматично йому приписане.

Моравсько-Шлезька, або чеська, галузь вигасла на гр. Йогані Орликові, баронові з Лазиськ, який помер бездітний у 1810 році і, здається, звязати з нею різних Орликів, що появлялися у Чехії у ХІХ в., неможливо. Натомість у Німеччині, як ми вже згадували вище, є ще паросток, що, на думку Зедлица¹⁷, вийшли з того ж пня. Думку цю поділяє і п. Б. Крупницький¹⁸ у своїй цінній, хоч не позбавленій помилок праці.

У названого вище Станислава був напевно один брат Ян Христофор, про що говорять згідно і родовід Григора Петра Орлика¹⁹, і д'Ельверт, і польські геральдики. Можливо, що їх братом був також згаданий у польських архивальних джерелах та геральдичній літературі Павло, суддя земський добржинський, одначе певности у цьому нема. Були вони синами Станислава і Катерини з Коморовських Орликів, про яких гетьман згадує у своїм Щоденнику.

Відомість про них заховалася завдяки тим надгробним таблицям, які гетьман наводить у своїх спогадах²⁰ і які, на жаль, так як і самі пам'ятники, пропали під час пожежі, що знищила церкву Пресвятої Трійці О.О. Домініканів у 1850. Родова каплиця Орликів після перероблення і відбудування Церкви стала каплицею графів Пржездзецьких і на спогад старих її власників гр. Олександр Пржездзецький²¹, відомий історик українських земель, доручив у 1857 році поставити нову таблицю з гербом Новина і Порган (слово нечітке. — *упоряд.*) та написом, який є вірною копією знищеного²². Судити

¹⁶ Gauche Adelslexikon 1740. 1549.

¹⁷ Zedlitz Preuss. Adelslexicon 1842. V. 348—350.

¹⁸ Б. Крупницький. Гетьман П. Орлик. 1937. 5.

¹⁹ І. Борщак. Григор Орлик Великий Мазепинець 1932.

²⁰ Діярій. I. 46—47.

²¹ Відомий історик, автор нарисів "Podole, Wolyn, Ukraina".

²² Zabytki Sztuki w Polce I. Krakow. Kosciol I Klasztor O.O. Dominikanow w opracowaniu L. Lepszego I Stan. Tomkowicza 1924 (wydani Akademii Umiejętnosci). 14—16.

про значіння цих предків гетьмана можна не тільки зі становищ, які займав Станислав Орлик, будучи адміністратором сільних копалень у Галицькій землі, старостою барським та лицарем «Єрусалимського Ордена», не тільки з того, що жінка його була донькою Петра з Коморова Коморовського, графа на Листрові (слово нечітке. — *упоряд.*) і Ораві, та Катерини з графів Тарновських, але також з фундації тої родинної каплиці, де були поховані їх ріжні родичі, яких герби бачив ще гетьман під час свого побуту у 1722 р.²³ у Кракові.

Як свідчить нагробний напис, Станислав родився у 1490 р. і помер у 1540, що наближає нас до часів, в яких жив згаданий у Длугоша Микола пан на Лазиськах. Д'Ельверт подає як прямих предків Станислава його батька Петра (померлого у 1500), одруженого з Катериною, донькою гр. Петра Дунина і Мишківської, діда Станислава, одруженого з Комінгською, та прадіда Петра, одруженого з Деглинською.

З цих прізвищ і року смерті другого Петра можемо судити, що лише він дефінітивно звязався з Польщею та що його мати та бабка були ще чешками. Перший Петро, коли внук його помер на самім початку XVI в., мусів жити десь на початку XV — себто якраз в епоху гуситських заворушень, про які згадував гетьман.

Під цей саме час зустрічаєм кілька разів прізвище Орликів, які виступають у жвавих на той час стосунках литовсько-польських Гедиминовичів з чехами. Так, наприклад, у 1424 р. серед чеських послів до вел. кн. Витольда був Врбата де Орлик²⁴, а відповідь свою король Ягелло посилає чехам через їх посла Яна Валькуна де Адляр (Орлик). Так само серед панів на Лазиськах зустрічаєм у 1405 Петра, а у 1411 Миколу, що вказувало б на першого Петра з тільки що наведеного родоводу, який згідно з відомостями Д'Ельверта теж володів Лазиськами.

Тут вже знаходимся цілковито у чеському середовищі і мусимо звернутися до чеських джерел щоб довідатися, що з себе уявляли місцевості, що дали цьому родові прізвище, себ то Лазиська та ще більше Орлик.

Отже, довідуємося²⁵, що у 1356 існував вже замок Орлик²⁶, побудований на місці ще давнішого замку, побудованого в якійсь на пів легендарній давнині і звязаного з цілою легендою. Нібито вождеві одного тамошнього войовничого славянського племені орел вхопив дитину, яку потім батько віднайшов на скелі в орлиному гнізді живою і здоровою. Там побудував він замок і назвав його Орликом. (Тут від себе можемо додати, що і сама дитина, віднайдена в орлиному гнізді, мала бути названа «Орликом»).

Mausolea Ecta ac Epitaphia Virorum Illustrium Fo 85. Рукопис в Архіві О.О. Домініканів. Згадується ще пам'ятник двоохлітньої Варвари Орликівни, доньки Станислава і Катерини. За ці відомості щиро дякую достойним отцям Якубецові та Сивкові.

²³ Діярій I, 36, 47.

²⁴ Monumenta Medii Aevi Historica. VI. Codex epistolarium Vitoldi.

²⁵ C. Graesser. Die Länder Oesterrich-Ungarn. 1881. VII, 181.

²⁶ У Прахинському повіті. Сьогодні належить до князів фон Шварценберг.

На прикінці XIV в. власником Орлика був Сигизмунд Гуллер²⁷, подкоморій Чеського королівства, який у боротьбі різних членів Люксембурського дому прихилився на бік противників свого добродія Імператора Вацлава і був за це у 1405 р. покараний на смерть. Орлик перейшов до його брата Андрія і у 1408 р. був проданий цим останнім Петрові зі Свойшина на Змерзликові, зі старої шляхецької родини, якої перші сліди знаходяться вже на початку XII в.

Окольський²⁸ говорить, що рід Новин був відомий вже у 1121 р., а Григор Петро Орлик каже, що його родина походить від предка Станислава, який жив як раз у цьому році. Правда, ми не знайшли нігде ніяких документальних слідів цього Станислава Новини, але траф, що в обох випадках говориться про той самий рік, вказує на існування вікової традиції про давнє і виразно окреслене походження Орликів. Не слід забувати, що в XII, XIII, XIV вв. між Польщею і Чехією існували тісні стосунки та що при кінці XIII і на початку XIV в. ці країни були звязані персональною унією під двома королями Вацлавом II і III²⁹. Потім знаєм, що багато шляхецьких родів (як Коморовські, Сіраковські, Дембінські, Павловські, Реї т. ін.) були рівночасно звязані з обома країнами. Шлезьк, який був у цей час якби переходною смугою між обома країнами, давав теж не раз вигідне пристановище численним чесько-польським шляхецьким родинам.

Не маючи зовсім точних відомостей про ще давніше походження панів на Свойшині, з якого вийшов Петро, що купив у 1408 р. замок Орлик, не можемо встановити сьогодні чи були вони галуззю польських Новин, чи лише потім його представники були прийняті польськими Новинами до родової єдності, як це звичайно траплялося при шляхецьких індигенезах³⁰.

Зваживши одначе, що перед Петром, паном на Орликові, рід цей був у Чехії відомий на протязі трьох віків та, між иншим, у 1183 виступав у стосунках чеського князя Фридриха³¹ з українським князем Володимиром Холмським, можемо припустити, що це власне пам'ять про їх східне походження скеровувала їх зацікавлення у бік цих стосунків.

Встановити сьогодні певні дати і генеалогічні позиції родоводу панів на Свойшині дуже важко тому, що імена і прізвіща мінялися або писалися

²⁷ Palacky. Geschichte von Böhmen.

²⁸ Okolski: Orbis Polonus. Cracoviae 1643. II. 294. каже про Орликів (Орлицьких): "militia castrennia dignitate praecelsa clarissimi" (*переклад упоряд.: військовий табір найбільш гідних дворян*), а окремо про Станислава: Multarum nationum expertus ob bellica trophaea Hierosolimitanus miles (*переклад упоряд.: Солдат з Єрусалиму, який завдяки своїм бойовим трофеям [очевидно, перемогам] отримав досвід багатьох народів*).

²⁹ Вацлав II Володислав. Король чеський, угорський і Польський 24/V 1283 кор 2/VI 1297 + 21/VI 1305; Вацлав III 21/VI 1305 — 4/VIII 1306.

³⁰ При натуралізації чужоземного шляхтича, так само як і при наданню шляхецької гідності, не раз заінтересовані старалися, щоб їх приймали до родової і гербової спільноти старі польські родини. В наслідок цього є багато родин з чужоземними прізвіщами, але з польськими гербами.

³¹ Фридрих князь чеський 1173, 1178-25.III.1189.

досить фантастично під впливами латинської або німецької мови. Коли ще більш менше з іменами можна собі дати раду, що Petrus, Petricus, Petrassius означають Петро, та знаючи, що Beneda і Benedictus — це одно і те саме ім'я, то з назвами місцевостей і прізвиськами справа стає значно труднішою. Наприклад, Свойшин писали Svojsin, Svoysin, Isweische, Svesin, Sweyssin, Swesin, Schweissing, Swissingen т.и., а Орлик називали Adler, Aarburg, Erlik т.и. При такій різнаманітності ортографій та назв коли поруч зі Свойшинами і у цих самих околицях появляється родина панів з Адляр (von Adler, de Adlar), то, хоч не маєм непосредних документальних підтверджень цієї думки, можемо гадати, що і вона знаходилася в якомусь родовому звязку з ними. Наводять нас на цю думку слідуючі міркування. В готському генеалогічному річнику 1867 р.³² при графах Орликах сказано, що їх предки у 1256 р. заснували монастир в Орлику, місцевості, яка потім називалася Адлер-Костелець. Далі у гербовнику Зібмахера³³ знаходиться складний герб чесько-шлезької галузі Орликів, в яким у 1-ому і 4-ому полях уміщений герб Новина³⁴, у 2-ому і 3-ому — герб панів на Свойшині (у срібному полі три червоні правопоперечні листви), та у 5-ому, накладеному, герб родини де Адляр (у срібному полі чорний орел) виразно вказує на сполучення чи єдність цих родин.

У кожному разі сьогодні початкова генеалогія роду зі Свойшина на Змерзлику, Орлику і Лазиськах виглядає як на поданій нище таблиці³⁵.

Після від'їзду Станислава Орлика до Австрії і Чехії у Польщі залишилися інші представники цього роду. Свідчить про це не тільки існування його брата (запевне, старшого), Яна Христофора, від якого виводив себе Григорій Петро, але і цілої низки Орликів, Орликівських і Орлицьких, яких зустрічаєм у XVII і XVIII віках. Так, наприклад, польським послом до Московського Царя Михайла Романова у 1637 і 1641 роках був Адам, син Миколи Орлик³⁶, а майже

³² Taschenbuch der Grässichen Häuser 1867.

³³ Siebmacher Grosses Wappenbuch IV, 10, 11, 29, 92 та 72, VI 8. I: 57.

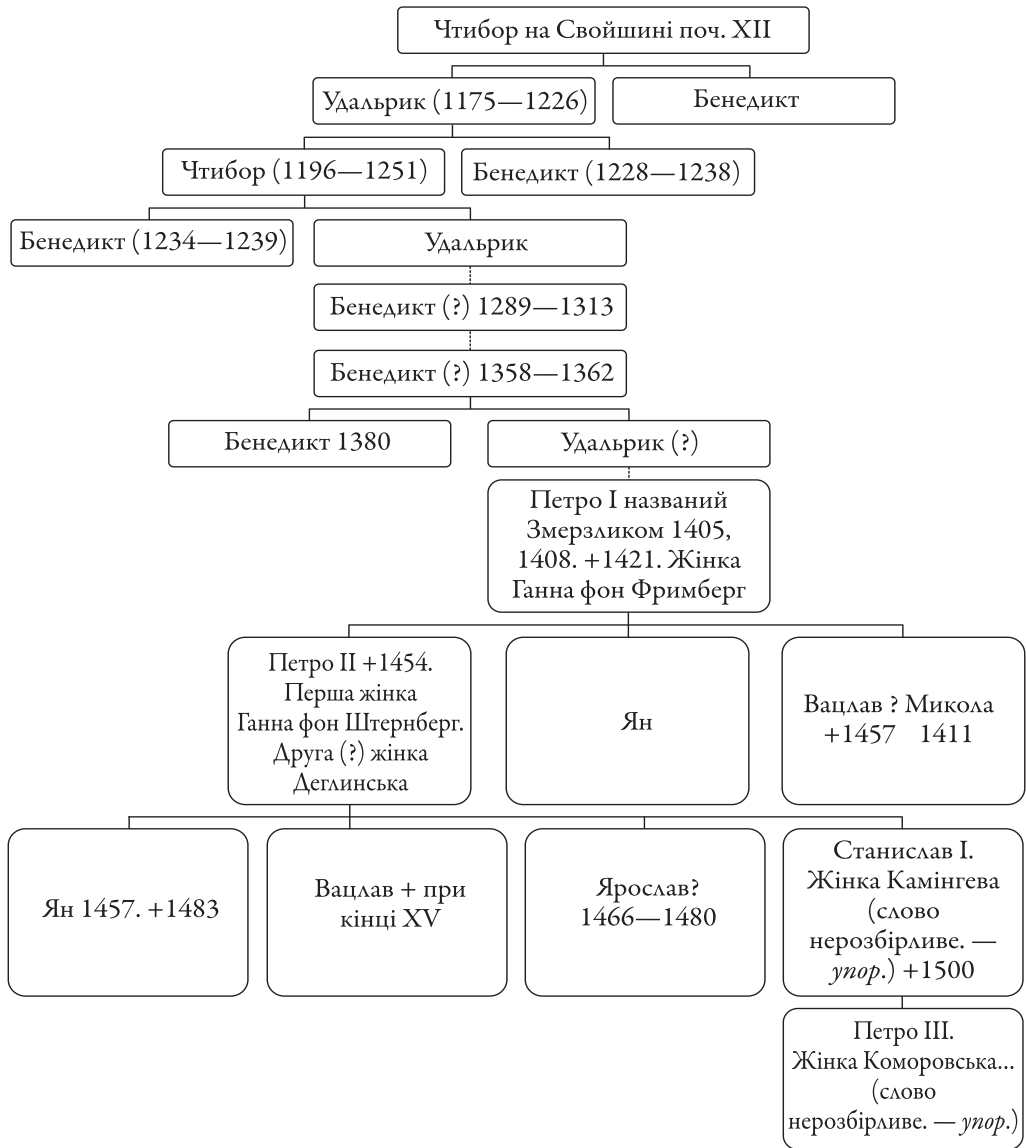
³⁴ Schlesische Landtafelbüchern, Buch 27 (1744-1752): знаходиться герб Новина, оточений золотою рамкою (по французьки Orle, по німецьки Innenbord) з золотим хрестиком над державкою меча. Девіза: Recte faciendo neminem timeas. Герб внесений Карлом графом Орликом.

³⁵ Крім вказаних тут жило ще багато інших Свойшинів та потім Орликів, яких повязати між собою дуже важко.

Два сини Петра Ян і Ярослав отримали від Імператора Фридриха III Габсбурського (після 1473 і перед 1480) гідність баронів Священної Римської Імперії на Орлику (замок у Празимському повіті у Чехії, яким оба брати володіли від 1457, що вказує на смерть їх вуйка Вацлава). Диплом цей в неповному вигляді знаходиться в Державному Архіві у Відні та про нього писав Др. Гефлінгер у 1911 р. у Monasblatt de Heraldischen Gessellschaft Adler: Wien, № 367 (VII, № 7). 64, 65.

Словник Й. Отто каже, що невідомо хто з них залишив нащадків, але у 1567 помер Вацлав барон на Орлику. Одночасно жив Петро і син його Зденко + 1558 та донька Катерина + 1587, одружена з Юрієм з Лобкович.

³⁶ Дворцовые Разряды II (1637—1641) 529, 651, 652.

рівночасно існують Микола, якому у 1633 було надано вйтівство злочівське, той самий чи інший Микола у 1643, одружений з Маріянною Вінською, та знову той самий чи інший Адам Орлик, товариш панцирної хоругви Князя Вишневецького у 1635 р., та врешті у 1646 Степан, землянин Смоленський у 1662 р., Ян, Станислав, Валеріян і Феліціан, коморник Стенжицький, сини Андрія [у] 1630, внуки Павла³⁷. На початку XVIII в. (1722 р.) був Мико-

³⁷ Книга Градская Луцкая (1635) № 2467 с. 623 (Адам Орлик, товариш панцирної хоругви Кн. Вишневецького, мав якусь справу за бешкет, вчинений 12 червня 1635 р.).

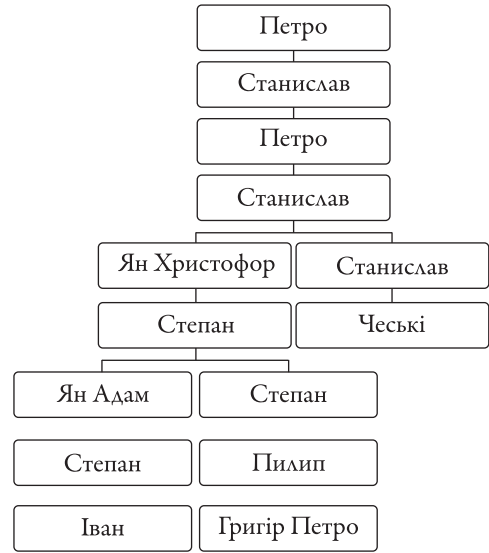
ла Орлик королівським Секретарем. Про тих, що називали себе Орликовськими та Орлицькими³⁸, ми згадуємо.

Серед них зустрічаємо імя Степана, про якого згадує Соймова Конституція 1662³⁹, якого нема причин не вважати за батька гетьмана, бо Григорій Петро виразно каже, що ця похвальна соймова згадка відноситься до нього. Однак, польський гербовник гр. Уруського не знає, куди саме цього Степана землянина Смоленського приділити, згадуючи про першого Орлика цього імени сина Андрія, внука Павла, судді Добржинського. (*незрозумілий і закреслений уривок. — упоряд.*) Смоленським землянином міг бути значно

скоріше рухливий, через одруження з Малахівською з Білорусью звязаний, запевне мешкаючий в Ошмянському повіті батько гетьмана, як якийсь інший його тезка з лінії, яка з Польщі не рушалася. Прибуття Орликів на Білорусь, а потім на Україну належить віднести до другої половини XVII в. Були вони правда звязані з галицькою землею різними матеріальними інтересами, але лише одруження Степана Орлика з Іриною Малаховською (приблизно біля 1670), донькою Хоми, городничого стародубовського у 1664 та Лисавети Важинської, внучкою Миколи (1650) та Лисовичівни, що кинули свій родинний Малахів (Малахівці) у Сірадзькому⁴⁰ і шукали щастя на далеких «Кресах».

Про свого діда каже Григорій Петро, що він згинув у 1673 році під Хотиним⁴¹, маючи лише 51 р., що значить, що він родився у 1622 р.

Як ми зазначили вище, гетьман ні разу не згадує про інших Орликів, крім шлезьких, помімо що де які з них завдяки своїм становищам моглиб притягнути до себе його увагу. Маємо тут на думці, наприклад, Миколу Орлика, Секретаря Короля Августа II, та особливо Івана (Адама) Орлика, прозваного Майбородою⁴²,

³⁸ Вже у XVII в. існували Орлицькі з Тетна герба Новина. Орликівські появляються у XVIII. S. hr. Uruski Rudzina XII. 380 і далі.

³⁹ Про Степана згадує Конституція сойму варшавського надзвичайного 1662. Fo. 18 ("Voluntina Legum", видання Огрязки 1859. СПб. т. IV 423).

⁴⁰ Родина Малаховських герба Наленч походить з Сірадзького воєводства з Малаховиць і Бонкової Гори. Розділилася на низку галузів, з яких ріжні осіли у Галичині, на Гродненщині та Віленщині і на Україні. Дивись гербовники польські та Діярій I стор. 78, примітка 102.

⁴¹ Славна перемога Яна Собеського, тоді Гетьмана і Маршала Великого Коронного, над Турками 4.XI.1673.

⁴² Згідно з родинною традицією Іван (Адам), син Степана Орлик, старшина польський при Хмельницьким, перейшов до козацького війська і там був прозваний Майбородою. Щи-

«значного військового товариша» Війська Запорозького, відомого тим що І. Мазепа надав йому у 1689 маєтности Мартинівку і Фастівці у борзенській сотні, ніжинського полку, затвержені у 1728 та 1729 за його сином Степаном Орликом-Майбородою.

По документам, що переховувалися в Департаменті Геральдії петербурзького Сенату, у Москві в Архиві Міністерства Юстиції та шляхецьких Архивах у Чернигові і Харькові від цього військового товариша Івана Орлика (родився у 1621 р.), який мав походити від Станислава з Лазиськ Орлика, лицаря Єрусалимського Ордена⁴³ у XVI в., виводили себе дві шляхецькі родини Майбород та Буймистрових. В тих же паперах вказано, що Іван Орлик був «дядя» генерального писаря, пізнішого гетьмана Пилипа Орлика, та що цей останній прибув на Україну властиво під опіку цього свого родича. З огляду на точно вказаний рік народження Івана (Адама), сина Степана, 1621, на те, що єдиного свого сина він назвав Степаном, а також на вказівку, що він був вуйком гетьмана, можемо гадати, що він був старшим братом гетьманового батька Степана, народженого у 1622 р.

Відома «Історія Русів» згадує, що коли гетьман Мазепа почав у 1694 році будувати на місці, де річка Орела впадає до Дніпра, оборонний городок, себ то сторожову фортецю, то керівництво цією будовою було доручено «військовому писареві» Орликові і городок названий «Орликом». Гадати, що цим «військовим писарем» був Пилип Орлик, досить важко, бо ми знаєм, що він мав тоді лише двадцять два роки і знаходився запевне за більш спокійним заняттям у Києві, де ще у 1698 він працює у Митрополичій Канцелярії. Тому легше припустити, що згаданим тут «військовим писарем» (а так міг бути названий один з помішників генерального писаря або навіть один з полкових писарів) був або Іван (Адам) Орлик Майборода, або син його Степан, що так само мусів бути старшим літами за майбутнього гетьмана.

Чому ж тоді гетьман ніколи не згадує про них, хоч вони були його родичами та приймали жваву і видатну участь в тодішніх українських ділах? Треба гадати, що їх розділила ріжниця політичних поглядів, ріжниця, правдоподібно, на стільки велика, що кинула їх в ворожі табори і роз'єднала на завжди.

Після подій 1708—1709 років нащадки Івана Адама Орлика Майбороди залишилися на Україні і при своїх маєностях, які вони поширюють, маючи по-

ро дякую п. Володимирові Буймистрову за уділення мені багатьох інформацій зі своєї збірки документів і родинного архиву.

Між иншим, слід одмитити, що у родині Орликів дуже часто вживалося по два, а то і більше хрестних імен. Так і гетьман крім імени Пилип мав ще мати імя Симона.

⁴³ «Єрусалимськими» Орденами називали Мальтійський, Гроба Господнього, Святого Лазаря а навіть Тевтонський Орден. Лицарем двох останніх Станислав Орлик не міг бути, бо Організації Св. Лазаря на сході тоді не було, а до Тевтонського приймали лише німців. В Архиві Мальтійського Ордена поки що не знайдено жадної вказівки, тому слід гадати що він був лицарем (кавалером) Ордону Гробу Господнього, який мав тоді у Польщі у Мхові під Краковом осідок своїх ченців і надавав шляхтичам лицарську гідність. З чеських Орликів кількох у XVII і XVIII в. було лицарями Мальтійськими або Св. Іоана Єрусалимського.

тім ще посілості під Гайдаром⁴⁴. Запевне щоб забезпечитися від переслідувань та відокремитися від своїх родичів, що на протязі XVIII в. являлися речниками незалежності України та провідниками у боротьбі «козацької нації» проти Росії, вони залишаються лише при однім призвищі Майбород, з яким їх внесено у шляхецькі списки у 1783 р., яке потім одна галузь заміняє на Буймістров⁴⁵. З цими доводами лояльності пориває у 1851 р. лише один Майборода, який був тоді внесений до Чернігівських Шляхецьких Книг як Орлик Майборода.

Всі ці поки ще не зовсім бездоганно пов'язані данні підтверджуються, як ми вже згадували, — доводами геральдичної натури та пересвідченням багатьох авторів, що всі ці родини вийшли з одного корня. Підтверджуються вони тими стосунками між гетьманською та чеською галузью. Складається переконання, що рід Орликів, який належав до кляну Новин, був одною з найстарших шляхецьких родин чесько-польського пограниччя, про що не забуває гетьман Григор Петро коли, складаючи свій родовід у 1747, називає свого батька графом і коли майже рівночасно зі своїм чеським родичом отримує призначення графського титулу у Франції⁴⁶.

⁴⁴ Відомість з родинних паперів п. В. Буймистрова, що Орлики Майбороди володіли значними маєтками на Слобожанщині.

⁴⁵ Петро син Хведора, правнук Івана (Адама) Майборода (род. у 1722 р.), двічі одружений з Іриною Буймистровою та з Вишеславцевою, мав з першої жінки одного сина Івана (1769—1843), який прийняв призвище Буймістров, а з другою інших дітей, які заховали призвище Майборода, або Орлик Майборода і герб «Новина».

⁴⁶ Коли гадати, що Орлики мали якісь данні виводити себе від предка, що жив у 1121 р., та знаючи, що пани на Свойшині і Змерзлику займали високе становище у Чехії і були двічі затвержені у гідності баронів Священної Імперії, то можна припустити їх походження від феодальних комесів (*слово нечітке. — уряд.*).

У Франції Григор Петро Орлик був названий «графом де Орлик» у королівській грамоті до Кримського Хана І.І.1734 та інших урядових паперах, а сам він у низці листів до Уряду і Королеви підписується граф Орлик. І. Борщак у згаданій книжці наводить метрику шлюбу Григора, де і він і батько його названі графами. У 1748 родичі називають його графом. З чеської галузі Карло Франциск Олександр отримав від Марії Терезії 1753 р. ІІІ. австрійсько-чеський графський титул.

Згадана кілька разів книжка І. Борщака «Великий Мазепинець» Львів 1932 поданими у ній генеалогічними даними зацікавила львівський польський журнальчик з великими претенсіями на науковість «Miesięcznik Heraldyczny», в якого числі за Вересень 1932 р. п. Еміль Белецький розписався, критикуючи, правда, досить хаотично складені Борщакком на підставі якоїсь французької замітки гетьманового сина по суті правильні виводи. Видко п. Белецький чи задав собі праці старанно прочитати друкований матеріял, якого сам наводить заголовки, щоб з радістю наводячи, що Герцики були жиди, казати, що родова приналежність українських Орликів є невідома зовсім.

На іншому місці ми вже зазначали, що приписування полтавським Герцикам жидівського походження (що запевне з цілком ріжних причин так подобається Борщаківі і його польському рецензентові) є злобною видумкою Кочубея в однім з його пасквильів. Для нас не має сумніву, так само як і для Гетьмана та його чеських родичів, що виразно зазначено в Діярії (Т I: стор. 32), що Орлики прийшли до Польщі з Чехії, куди повернулась по-

Дальші розшуки в польських, чеських, а колись [і] українських архивах повинні дати далі змогу усистематизування поколінь родословної і звязку між Свойшинами Орликами, Орликами Майбородами, Буймістровими, фон Орліхами, та усталена імен, але вже сьогодні можемо сказати, що хоч на щабель “*Excellentissimum ac Illustrissimum Ducum*” ввели Орликів лише вільний вибір Української Нації та довіря Війська Запорозького, займали вони перед тим на протязі шости століть видатне становище у суспільній ерархії своєчасної Середньої і Східної Європи.

Ян з Токар Токаржевський Карашевич

Петро зі Свойшина і Змерзлика на Орликові і Лазиськах 1405, 1408 +1421 Жінка Ганна фон Фримберг
Петро на Орликові і Лазиськах +1454 Перша жінка: Ганна фон Штернберг. Друга жінка (?) Деглинська
Станислав +1500 Жінка Комінгська
Петро +1500 Жінка Катерина Дунин
Станислав +1540 Жінка Катерина Коморовська
Ян Христофор +1592 Жінка Беата Бучацька
Степан +1636
Степан 1622 +1673 Жінка Ірина Малаховська
Пилип (Симон) 1672 +1742 Жінка Ганна Герциківна
Григір Петро 1702 +1759 Жінка Олена Леброн де Дентевіль

Примітка. Про жінку діда гетьмана жадних відомостей ми досі не знайшли, але, знаючи його спогад про споріднення з Литовсько-Білоруськими шляхецькими родами Володковичів, Кн. Подберезьких т.и. (дивись Діярії I, 76 прим. 96), гадаєм, що серед них треба її шукати.

тім одна галузь їх роду, та що Гетьман належав до роду панів на Лазиськах, який, хоч не знаходимо там Станислава 1121, про якого, по словам Боршачака, згадує гетьманич, напевно сягає своїми початками XII віку.

Додаток

Токаржевський-Карашевич Я. Родовід Орликів (Своїшинів-Змерзликів)⁴⁷

Як першого пращура роду панів на Своїшині подають чеські джерела Чтибора I-го, що жив при кінці XI-го віку, і мав двох синів: Ольдриха I-го і Бенеду. Перший з них залишив двох синів: Чтибора II-го, визначного моравського магната (1196—1251 рр.) і Бенеду, що жив у роках 1221, 1228 і 1238 (за деякими вказівками він мав ще друге ім'я Петро, прозвисько «Свойж» (?), та був стольником моравським, тобто одним з найвищих достойників). Чтибор II-гий мав двох синів: Бенеду і Ольдриха II-го, відомого в 1234 і 1239 рр. Він був батьком Ольдриха III-го, батька Бенеди, що появляється в чеських актах в 1358 і 1362 рр., та Петра на Своїшині, який жив у 1342 р. і залишив сина Бенеду (1380) та внука Петра I-го (Змерзлика зі Своїшина), пана на Орликові і Лазиськах, про якого джерела згадують у 1405—1408 рр., одруженого з Деглинською. Він був батьком Станислава I, пана на Лазиськах, [згадуваного⁴⁸] у 1470—1480 рр. Він з подружжя з Комінгською залишив сина Петра II-го Орлика з Лазиськ, від якого починається усталювати прізвище в такій формі, доки в деяких галузях не переміниться на Орлицький і Орликовський.

Петро II-гий помер на початку XVI-го віку [у таблиці — близько 1500 р.] і з подружжя з графинею Катериною Дунин з Великого Скржина залишив Станислава II-го (1509—1559 рр.) [лицаря Ордену Сторожів Гробу Господнього], ожененого з графинею Катериною Корчак Коморовською [з Живця]. Він був батьком Яна Христофора (1592) [у таблиці — 1559, номер у 1592 р.], чашника Сандомирського, і Станислава II-го [у таблиці є також друге ім'я — Степан] (1553, 1587, 1617 рр.), ожененого з Софією де Ліштіян, предка чеської галузі. Можливо, що сином Станислава II-го був теж Павло, осілий на Мазовшу, батько Андрія, від якого виводяться Орликівські.

Від Яна Христофора, одруженого з Беатою Бучацькою, походять інші Орлики. Через сина Степана I-го (1622, 1636, 1639 рр.) [смоленського землянина] і внука Степана II-го (1622—11.XII.1673 р.), гетьманового батька, сестра якого була замужня за Володковичем, що виводився від Пинських Руриковичів і через якого гетьман був споріднений з князями Друцькими-Подберезькими, Друцькими-Соколинськими, Очинськими, Полубинськими та Монвидами-Дорогостайськими. Про можливого брата гетьманового батька Івана-Адама [народженого у 1621 р.] і про те, що від нього виводяться Майбороди і Буймістрови, сказано вище. [Степан II був одружений з Іриною Малаховською].

⁴⁷ Уривок із статті Я. Токаржевського-Карашевича «До історії роду Орликів», опублікованої у журналі «Визвольний шлях», 1952, № 9 (60), с. 32—33. — прим. упоряд.

⁴⁸ У квадратних дужках тут і далі — реконструкція змісту пропущеного тексту на основі документа Я. Токаржевського-Карашевича «Родовідна таблиця Орликів (Своїшинів-Змерзликів)», доданого до рукопису статті «До історії роду Орликів» — прим. упоряд.

Гетьман [Пилип Орлик, 1672—1742] у своїх мемуарах і листах не згадує ніде про братів чи сестер, але, здається, він мав молодшого брата Степана, про долю якого нічого не знати.

Одружений з Ганною Любич Герциківною, полтавською полковниківною, мав гетьман восьмеро дітей, з яких троє [Яків⁴⁹, Марія-Ганна і Катерина] померло малими. Дві доньки, Настя-Хведора і Варвара, були одна після другої одружені з генералом графом фон Штейнфліхт, третя донька Марта, хресниця короля Станислава Лещинського, який подарував їй маєток Лещин на Волині, вийшла заміж за волинського шляхтича Держаковського, і їх нащадки існували до недавніх часів. Син Григорій Петро (1702—1759), одружений з Оленою Лебран де Дентевіль, і Михайло не залишили потомства.

Про родину гетьманши — Герциків є легенди, що вони жидівського походження. Ця легенда, здається, оперта лише на Кочубеївських дописах, бо Герцики належали до значної білоруської шляхти вже на початку XVI віку.

GENEALOGY OF THE ORLYK'S FAMILY IN THE SCIENTIFIC RESEARCH OF YA. TOKARZHEVSKYI-KARASHEVYCH

The purpose of the publication is to introduce genealogical-historical to a wide scientific circulation works, archival heritage of Ya. Tokarzhevskiy-Karashevych. **The research methodology** is based on van on the use of general scientific methods. **Scientific novelty** consists in the disclosure of knowledge the study of the works of Ya. Tokarzhevskiy-Karashevych in the development of the historiography of the history of Ukraine 17—18th centuries and outlining directions for further study of the legacy of this scientist. **Conclusions.** Ya. Tokarzhevskiy-Karashevych made a significant and still insufficiently studied contribution to development of studies of the history of the state and law of Ukraine, the history of international relations and genealogy. His archival funds deserve special attention, in which there may be nonpublished works of the scientist. Their significance is evidenced by published excerpts and mentions of the author.

Keywords: *Ukrainian emigration, foreign Ukrainian archival funds, genealogy, biographic studies, history of international relations.*

⁴⁹ Яків помер у віці 30 років (1711—1741) — прим. упоряд.